

**На перехрестях Слова і Часу:
сторінками нової книги Людмили Тарнашинської**

У 2023 році в столичному видавництві «Смолоскип» побачила світ книга відомої дослідниці української літератури, докторки філологічних наук, професорки, письменниці та журналістки **Людмили Тарнашинської** *«Україна в огні» війна 2022 крізь призму Довженка: 100 днів протиСТОяння*. Книга має присвяту: *«Киянам, котрі вірили й вірять у перемогу ЗСУ, не покидаючи рідних домівок, присвячується»*. Не беру на себе сміливість визначати жанр цього літературно-художнього видання, у якому на 167 сторінках тексту вміщено авторське осмислення такого трагічного і надзвичайно особистісного поняття як «ВІЙНА». Зазначу лишень, що читав цю книгу схвильовано, з високою емоційною наснагою, переживаючи заново ці хвилюючі картини лихоліття, які закарбувала на сторінках авторка.

За структурною побудовою книгу можна розділити на кілька частин. Перша – найбільш об'ємна, обсягом в сто сторінок, - це авторське переосмислення реалій кіноповісті Олександра Довженка «Україна в огні» й щоденника на тлі жорстокої реальності – трагічних подій лютого-травня 2022 року – з позиції людини, безпосередньої учасниці цього лихоліття, людини, яка стала складовою частинкою цього протиСТОяння, тривалістю в сто днів та ночей, і прийняла цей страшний виклик часу, розділивши своє життя, як і мільйони українців, на ДО і ПІСЛЯ...

Знаючи Людмилу Броніславівну як досвідченого літературознавця, самобутню поетку і професійну журналістку я знаходив у цій частині книги гармонійне поєднання усіх трьох складових її творчого обдарування. Почну з лірики... За епіграф до цієї частини книги вона обрала рядок з поезії Ліни Костенко: *«22(двадцять два) чорні лебеди часу з лебединої пісні сторіч»*, які за словами авторки, цілили в душу: *«безупинно повторювалися на підсвідомості, витворюючи якусь несподівану й незбагненну мелодію вербальної безпорадності»*[1,6]. Трагічне сьогодні зазвучало у зболеній душі авторки і викликало емоційну реакцію не те, що відбувалося з Україною й усіма нами. Є у книзі іще один епіграф... - це пророчі слова Олександра Довженка: *«Найбільший скарб всього людства є сама людина. Хіба не так?»* І оце запрошення до роздумів змушує читача переосмислити здавалося б незаперечну аксіому, зрозуміти вагу сказаного. Якою дорогою ціною ми оплачуємо кожен день війни... Тарнашинська переконлива у своїх узагальненнях.

Перша частина книги «Історико-літературні паралелі» розпочинається розлогим переднім словом авторки «Дещо з особистого». У ньому в повній мірі реалізується журналістський талант Людмили Тарнашинської. Це не класична публіцистика, це – своєрідне занурення у власний емоційний плин думок від побаченого і пережитого, це – не лише фіксація фактів, а правда життя...І оця

людська щирість авторки-співрозмовниці вражає своєю чесністю і правдивістю. Людмила Броніславівна не лукавить перед своїм читачем, її роздуми над сьогоденням не продиктовані випадковими емоційними порухами душі, це розмірений плин думок на тлі набутого життєвого досвіду і того інтелектуального багажу, який вона набула під час тривалих студій у літературознавстві. І як висновок: «Олександр Довженко притлумив розлитий довкола світ тривоги й допоміг сфокусуватися на конструктиві».

Першу частину книги авторка розділяє на 15 розділів, даючи їм влучні назви і поєднуючи з пророчими цитатами Довженківського слова. Вона обирає простий, а насправді дуже чіткий і виразний спосіб співставлення історичних подій через «оптику Олександра Довженка». І починає вона свою оповідь як літературознавець і публіцист з розділу «Поза особистим. Рашизм як політика і загроза світові». Пані Людмила глибоко переконана у своєму твердженні: те, про що говорять політологи, експерти, журналісти часто можна зобразити мистецьким словом – особливо, коли мова йде про трагедію цілого народу. І на підтвердження цього наводить думки з Довженкового щоденника датовані 1943 роком. У її роздумах час ніби переливається з 40-х років ХХ століття у наше сьогодення, від II світової війни до хроніки військових подій 2022 року і знаходить там віддзеркалення. Людмила Тарнашинська глибоко вивчила природу поняття «рашизм», що вже набуло статусу термінологічного поняття, і доречно оперує ним у своїх літературознавчих дослідженнях. Вона щира у своєму зізнанні: *«Запропонований тут (у книзі – прим. О.З.) дайджест воєнних подій – це своєрідний марафон фактів і людських емоцій, перегук двох воєн, складений зі скалок живого письменницького слова й неვიгойного людського болю. Я ж тільки наповнила новим (моторошним,нажаль) змістом рядки Олександра Довженка більш ніж 70-річної давнини. Власне, ця емоційно і психологічно виснажлива робота значною мірою допомогла мені пережити драматичний наступ рашистів на столицю»*[1,22].

Як бачимо авторка свідомо обмежує жанрову палітру свого видання, зводячи його до дайджесту. Як досвідчений журналіст вона чудово розуміє професійну обмеженість цього поняття, але у головному вона цілком переконлива, адже завдання дайджесту – зорієнтувати читача в інформаційному потоці, виявити у першоджерелах ключову, об'єктивну, суспільно важливу інформацію. А це чи не найголовніше завдання, яке ставила пані Людмила перед своєю книгою.

І все ж жанрова палітра книги значно ширша. Її дуже точно означила авторка в анотації до видання – переконливий синтез літератури, її переосмислення з віддалі часу і промовистої документалістики, згорнутої у жорстку форму фактажу. Такий формат осилити лише літературознавчими чеснотами дуже важко. До честі пані Людмили, у неї це вийшло переконливо.

Ото ж розділи «Війна, Війна...», «А найголовніше – люде...», «Напишу я

слово про хату», «Нас не можна завоювати...» прочитав на одному емоційному подиху. Піймав себе на думці – книга захопила і повела у незвіданий досі світ порівняльної історії, у той світ, який можливо відтворити лише через дозрілу письменницьку думку і вагоме художнє слово.

Читаючи книгу я ніби заново відкривав для себе Довженка... Зболене письменницьке серце продукувало надзвичайно актуальні для нашого часу думки і віднаходило ті слова, які не лишали байдужим найдоскіпливішого критика: « ... Цю землю можна їсти, а вмерти за неї – хоч зараз»; «Краще вмерти – загинути героєм, ніж жити рабом» [с.64].

Не поступалася метрові у вагомості слова і авторка книг. Її слова і наведені факти із реалій нашого життя цілили в сутнє... Наведу лише один приклад. У розділі «Людам хотілося жити...» авторка пише: «За дев'ять місяців повномасштабної війни в Україні 169 775 пар створили родини (за даними Міністерства юстиції України). Хіба це не вражає? Та це ж найвагоміший доказ невмирущості нашої нації, нездоланності нашого народу! І письменниця своїм твором підтримує це непоборне прагнення до життя.

Такі ж вражаючі факти наших реалій знаходимо у кожному розділі книги: особливо вражаючі у «Ми вже бачили третю світову...», «Поможи нам, Боже...», «...Вирішується доля людства на нашій недолі...» і цей перелік можна продовжувати.

Книга не лише стимулювала до осмислення нашого трагічного сьогодення, вона надихала своєю емоціональною наснагою. Поетка Тарнашинська не поступалася у майстерності художнього вислову журналістці і науковцю Тарнашинській. Так, розділ «Вирішується доля людства на нашій недолі...» вона завершує власною поезією «Застереження з минулого» (подих Хіросіми). Поезія, поза сумнівом, значно підвищила емоційну наснагу книги:

*Мільйони очей – застигли довкрузь
Німим запитанням: чому? [с. 93].*

Авторка посилює і розвиває цю думку у наступному розділі своєї книги «Україна мусить родити найсильніші твори про народ у війні...». Бо «Війни закінчуються. А поезія – ні». На підтвердження цієї тези пані Людмила доречно додає до пророчого Довженкового слова поетичні рядки Василя Симоненка та Дмитра Павличка. Вийшло переконливо і емоційно.

Завершує свою першу частину книги, свій «історико-літературний дайджест», письменниця післясловом «P.S. Навздогін вступному слову». Це – логічно завершене узагальнення перших СТА днів героїчного спротиву українського народу рашистським військам. Днів протиСТОяння і подвигу... Авторка долучає до своїх роздумів думку ще одного класика української літератури, письменника-фронтовика Олесе Гончара: «Довженко, як небагато хто, справді вмів прозирати в майбутнє»[с.99]. Важко не погодитися із цією думкою..., адже це думка людини війни. Логічним завершенням післямови

стають «діагностично-застережливі» рядки поезій Ліни Костенко та Миколи Вінграновського та хронологічне обрамлення часу *24 лютого – 3 червня 2022*.

Другу частину книги авторка розпочинає ще одним післясловом « P.S. Ще з потоку спостережень і вражень», який має підзаголовок «Ментальний код російського фашизму. Перечитуючи шістдесятників: Євген Гуцало. Ментальність орди». Цим післясловом авторка тематично об'єднує частини книги, зшиваючи в єдине мистецьке полотно, вчинені рашистами злочини і природу їхньої ментальної суті, те що породило цю злочинну суть. Авторка зізнається, що цієї статті, можливо, не було би, якби не 24 лютого 2022 року, коли путінська росія розпочала повномасштабну війну проти України. Уже з позицій воєнного часу Л. Тарнашинська переосмислює Гуцалове слово, вказуючи на його аналітичну далекоглядність і прозорливість. Авторка наголошує: *«Ментальність орди» подається не просто як зріз окресленої проблеми, а значно більше – анатомія злочинної суті московської орди»*[с.103].

Завершуючи своє дослідження Л. Тарнашинська доходить висновку, що за своєю «сугестивною енергетикою» книга Є.Гуцала стоїть на обороні нашої Незалежності.

Логічним продовженням цієї розмови стає розділ «Повертаючись до шістдесятництва...» у якому авторка розмірковує над проблемою національної ідентичності та її вирішенням у творах українських письменників-шістдесятників. Людмила Тарнашинська, поза сумнівом, добре обізнана з означеною проблемою і як літературознавець переконлива в своїх узагальненнях: *«Феномен українського шістдесятництва ... - яскрава сторінка історії та переконлива «ілюстрація» становлення світоглядної та гуртової культури українського суспільства»* [с.116].

Як на мене, яскравою кодою у вирішенні означеної проблеми (та й другої частини вцілому) став розділ «Від Дон Кіхотів – до Воїнів. У пошуках національної ідентичності». У цьому розділі Тарнашинська - літературознавець у повній мірі розкрила і обґрунтувала романтику українського шістдесятництва, висвітлила тему «донкіхотства» як історичне прикриття більш глобальної проблеми - проблеми національної самоідентифікації. Авторка переконливо аргументує свої думки цитуванням статей Івана Дзюби, Євгена Сверстюка, Івана Світличного; ілюструванням поетичних рядків Миколи Вінграновського, Ліни Костенко, Бориса Олійника, Василя Стуса. Тарнашинська надзвичайно точна, делікатна і толерантна у своєму цитуванні і це не може не захоплювати. Розділ переконливо доводить еволюцію українців : від романтиків-борців за національну ідею до Воїнів Світа.

Мої міркування над прочитаним текстом і сприйняттям книги носять цілком суб'єктивний характер, а тому з ними можна не погоджуватися. Але я саме так сприйняв прочитану і перечитану книгу. Зізнаюсь, після першого прочитання сприйняти книгу суто інтелектуально було важко... завадили емоції.

А тому виникла реальна потреба перечитати ..., а звідси і боязнь втрати гостроти сприймання. Та мої побоювання виявилися марними... Автор книги відкривався переді мною все новими гранями творчого обдарування, а книга не розчаровувала.

Отож, за моїм баченням, третя частина книги розпочалася розділом «Наша боротьба наснажена впевненістю перемоги...»: анатомія війни у фокусі чужого досвіду. Це своєрідне інтелектуальне поєднання у єдиний монолог Тарнашинської – публіциста-аналітика з Тарнашинською – літературознавцем і філософом. Розділ розпочинається коротким вступним словом авторки, яке органічно поєднує заключну частину книги з попередніми. Авторка лише дещо змінила акценти... Особисто я з цим погоджуюся..., особливо щодо оцінки росіян: *«роблячи ставку на грубу силу й розгнуждане насилля, вони, очевидно, ніколи не зрозуміють, у чому криються наші моральні переваги й наша непереможна духовна сила справедливості»*[с.135]. Пані Людмила зізнається, що основою для написання цього розділу стала власна авторська стаття «Філософія війни і миру» (за «Листами до німецького друга» Альбера Камю), яка була у книзі адаптована у варіанті для ширшого кола читачів. На чому ж акцентує увагу читача авторка книги?

Події останніх років, мілітаризація свідомості різних суспільств, а надто повномасштабна російсько-українська війна поставила світову спільноту перед моральним вибором: Яким бути суспільству в III тисячолітті? У своїй книзі авторка чітко окреслює вектори пошуку відповідей на це запитання. Вони надзвичайно широкі у своєму тематичному спрямуванні: філософські, психологічні, соціокультурні, соціогуманітарні. Ці проблеми, за влучним висловом авторки, «модернізовані часом». Над вирішенням окреслених проблем і працює Л.Тарнашинська залучаючи собі у співрозмовники А. Камю, П.Рікера, Б. Вальденфельса, П. Нора та інших провідних філософів сучасності. Вдалося цікаво і надзвичайно переконливо.

Доречною і тематично близькою до заключної частини книги стала низка публікацій Людмили Тарнашинської, які авторка оприлюднила раніше в «Українській літературній газеті». Вони органічно увійшли до заключної частини книги значно посиливши її емоційний та інтелектуальний вплив на читача.

Буду відвертим у своїй оцінці – книга вразила... своїм багатим документальним фактажем, рівнем інтелектуальної аргументації, а ще високим патріотичним спрямуванням. Пророблена добротна наукова робота розуму і серця. Я щиро вдячний авторці за це.

Література: 1. Тарнашинська Людмила. «Україна в огні». Війна 2022 крізь призму Довженка: 100 днів проти СТОяння / Людмила Тарнашинська. Київ: «Смолоскип», 2023. 168 с. Далі цитую за цим виданням вказуючи лише сторінки.

Олександр Забарний – доцент кафедри літератури, методики її навчання, історії культури та журналістики Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя, кандидат педагогічних наук, член НСПУ.